

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BUHR
GRAD
SPDQ
C
050561

ԷՄԱՆՈՒԷԼ ԲԱՒ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅ

A 1,072,000

ՏՐՈՒՍ ԲՐԻՍՏՈՍԻ
ՄԿՐՏ ՈՒԹԻՐՆԸ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

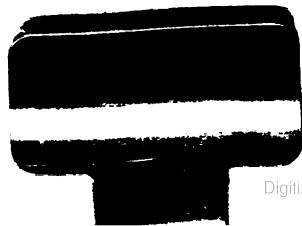

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

1951

PHYSICS DEPARTMENT

Nazareants', Emmanuel

ՅԻՍՈՒՍ ԶՐԻՍՏՈՍԻ

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Hisus K'ristos m'ertut'ione

(ժողովրդական ընթերցանութեան համար)

Գրեց

ՍԵՐԿԵԼԵԳ Յ.ՆԵՋԵՐԵԱՆՑ

ՔԻՏԼԻՍ

Տպարան Մ.Օարաձե

1892

GRAD
32668193
RUSS
06/07/00

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆ

Խայոց

*Շնորհունակ Յովհաննու Սարկա-
ւազի Նազարեանց Տփիսիսե-
ցոյ.*

ՍԻՆՈՒ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻՆԵՐՆԻ

Ըստ

Դատաստանական մասին

թ. 4358

Ի 4 Դեկտ. 1891 ամի

Ի Ս. Էջմիածին.

Առաջի արարեալ ընդ յայտարարութեան Չե-
րում ի 17 հոկտեմբերի անցելոյ երկասիրութիւնդ
«Յիսուս Քրիստոսի Մկրտութիւնը» վերաձայնեալ
յետ ի քնին առնելոյ ի ձեռն գրաքննիչ Գերա-
պատիւ Արիստակէս եպիսկոպոսի, գտաւ արժանի
տպագրութեան:

Ուստի ընդ սմին դարձուցանի այն առ Չեզ:

Անդամ Սիւնդի Արիստակէս եպիսկոպոս.

Պաշտ. Գործավարի Բենիամին Տէր-Գրիգորեան.

Եւ Յօհաննէս արգելու զնա և ասէ. «Ինձ պիտոյ է ի քէն մկրտիլ,
և դու ապի՞ն գաս»:

Պատասխանի ետ Յիսուս և ասէ ցնա. «Թո՛ղ տուր այժմ, զի
այսպէս վայել է մեզ լնուլ զամենայն արգարութիւն». և ապա թոյլ
ետ նմա:

Մատթ. 9 14-16

ԷՍ ԳՐՈՒԸՆՔԻՍ ԿԸՐԴԸՅՈՂՆԵՐԻՆ

Սի'րեյի կարդացող.

Մարդս աշխարհումս ինչ ծանում լսում է՝ սովորում է՝ Իհարկէ, լա՛ւ է անում որ սովորում է, բայց անէլի լալը նա՛ է անում, ով ինչ սովորում է՝ հա՛ւսւս է սովորում, հմի՛ցն է սովորում: Թէ չէ՛ պակաս-պռաս սովորելը, սխալ-միսլ սովորելը՝ հա՛ էլած, հա չէ՛ լած - մի և նոյն է. նրանից ո՛չ իրան շահ կայ, ոչ ուրիշին:

Տե՛ռու չգնանս: Էսօր ամէն քիսոննայ՝ գիտնո՛ւնք թէ անգէտ, հարուստ թէ աղքատ, մեծ թէ փոք, ամենևն շտապում են դէպի եկեղեցի ու դէպի Յորդանան: Դու տե՛ս թէ՛ ի՛նչ սուրբ, ի՛նչ հրաշալի բան է հաւաստը, էն էլ քիսոննական լուսաբարբա՛խ հաւաստը, որ էսքան մարդկանց ուշն ու միտը դէպի մի՛ կողմն է փաշում. աշխարհիս չորս հարիւր միլիոն քիսոննաների սրբի թելերը մի՛ ծաւակ է շարժում քրքացնում: Հաւաստ մեծութիւնն ու զօրութիւնը դու է՛սե՛ղ տես, որ էսօր էն մարդն է՛լ է Յորդանանի մասին մտածում, ով որ անքողօ արիւն ոչ Աստուած է միտը քերել, ոչ եկեղեցու կողմով անց կացել: Հաւա էս ցուրտ ու դիմաւորին՝ գիտունը, սառցի կտորների մէջ անվախ, աներկիւղ լողացողների հաւաստին, ի՛նչ կ'ասես: Հիմա ա՛րի ու դու հարցրու, թէ էդ 400 միլիոն քիսոննաներից քա՛նիսն է լաւ, տե՛ղեակ հասկանում էսօրուայ տօնի նշանակութիւնը, Էս որ ասեմ՝ հարի՛ւրից մէկը, դու ասա՛՝ հալա՛ւից մէկը չի լի՛ հասկանալիս:

Է՛ս է պատճառը, սի՛րեյիս, որ Էս էլ ուզում եմ մի տիչ զոմիսը գաւացնել ու գերեկուայ լսի պէս առաջը դնել թե՛ էսօրուան օրը ի՛նչ օր է: Յոյս ունեմ, որ ինչքան էլ դու սրա մասին շա՛տ բան գիտնաս, է՛լի, առանց էն չի՛ լի՛ որ գիտեցածիդ մէջը մի պակաս-ստոյին չլի. ամենս սխալական եմ. անսխալը Տէրս Ինքն է միայն:

Եւ, եթէ դու էս գրածս կարդալուց յետոյ չասես ինչ ու ինչ. Աշխո՛ւ ժամանակ որ գուր կորցի. աշխո՛ւ իմ կոպէկներ, որ էս մտած քոյին տուի՛-էն ժամանակը Էս իմ մտազին հասած կ'ըլեմ.

էն ժամանակը եւ չուզէս կը համարեմ թէ՛ նեղնից ոչ թէ կուպէկներ,
այլ՝ ռուքիներ եւ սագել։ Էն ժամանակը եւ էլ շեռեմուն կը զգամ
ոյժ, արտունս՝ աշխոյժ, և կը գրեմ չուզէսի քաներ յո՛յժ (շա՛s շա՛s)։
մի՛ խօսումս եւ էլ նեղնից շեռս վեր առնողը չեմ. սարին սասներկու
ամիս կը գրե՛մ ու կը գրեմ։ Դու ականջ դնո՛ղ ասա, թէ չէ՛ ասելու
խօսելու, գրելու պատճառն է՛նքան քան կայ, է՛նքան քան, որ ո՛չ
ասելով կը հասնի, ոչ լսելով կը վերջանայ։

ԱՄԿԱՒԱԳ Յ.ԱՂԱՐԵԱՆՉ

14 Հոկտեմբերի 1891 Քիֆլիս

ՅԻՍՈՒՄ ԶՐԻՍՏՈՒԻ

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ը

Մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը ծնունեցաւ Յունւարի Ե-ին: Նրա 30 տարին էլ, անշուշտ, լրացաւ Իր ծնուած օրը՝ Յունւարի Ե-ին: Եւ Յիսուս 30 տարուց յետոյ գնաց Յովհաննէս Մկրտչից մկրտուեցաւ: Է՛ս պատճառով մենք էլ Քրիստոսի ծնունդն ու մկրտութիւնը կատարում ենք մի՛ օրուայ մէջ՝ Յունուարի Ե-ին:

Ինչի՞ էր մկրտում Քրիստոս և ի՞նչ մի երևելի մարդ էր Յովհաննէսը, որ նրան մկրտեց: Առաջ խօսենք Յովհաննէսի մասին: Սրան ճանաչելու համար մենք պէտք է մօտ 1900 տարի յետ գնանք և մտնենք Հրէաների երկիրը, որի անունն էր Պաղեստինէ: Բայց ի՞նչ ունենք Հրէաների երկրում. և մի՞թէ միայն մենք Հայերս ենք, որ պէտք է անպատճառ Հրէաների երկիրը գնանք: Ո՛չ. աշխարհիս բոլոր քրիստոնեայ ազգերն էլ էնտեղ պէտք է գնան՝ Յովհաննէսին ճանաչելու համար: Ինչի՞. որովհետև նրա երկիրն էն էր, նրա ազգն էլ էնտեղ էր բնակոււմ: Իսկ մօտ 1900 տարի յետ գնալներուս պատճառն էն է, որ Յովհաննէսն ու Քրիստոս էն ժամանակուայ մարդիկ էին:

Էս էլ պէտք է գիտենաս, սի՛րելիս, որ Հրէաները, որոնց Հիմա բոլոր քրիստոնեայ ազգերը ատելով ատում են, կար ժամանակ որ Աստուծու ամենասիրելի ու ընտրեալ ազգն էին: Էն ժամանակը Աստուած Հայ, վրացի, բերձէն, ասորի չէ՛ր ճանաչում. և ի՞նչպէս կարող էր ճանաչել, երբ նրանք իրան Աստուած չէին ճանաչում, այլ ամենքը պղնձից, երկաթից, ոսկուց, արծաթից՝ մարդու նմանութիւնով, իրանց ձեռքով կրուքեր էին շինում և նրա՛նց էին Հաւատում ու գլուխ վէր բերում. նրա՛նց էին իրանց աստուածները Համարում ու պաշտում:

Ողջ աշխարհքի երեսին էն ժամանակը միայն Հրէանե՛րն էին, որ պաշտում էին մէ՛կ ճշմարիտ Աստուծուն. մենակ Հրէանե՛րն էին Հասկանում ու Հաւատում, որ մէկ Աստուած կայ, ու էն մէկ Աստուածն է ստեղծել ամէն բան՝ թէ՛ աշխարհքը և թէ՛ ի՛նչ որ

կայ նրա տակն ու վրէն, մէջն ու չորս կողմը: Էն ժամանակուայ բոլոր ազգերին ասում էին Հեթանոս կամ կռապաշտ. միայն հրէաներն էին ասում՝ աստուածապաշտ: Իմ ու քո պապն էլ, սի՛րելիս, մեր էն պատուական հայրերն ու մայրերն էլ՝ ճշմարիտ Աստուածը թողած՝ կուռքեր էին պաշտում: Պաւար ժամանակներ:

Ուղի՛ղ է, հրէաները մէկ հատիկ աստուածապաշտ ազգն էին էն ժամանակը, և Աստուած իր աչքի լսի պէս էր սիրում ու պահում նրանց, բայց նրանք էլ ժամանակ ժամանակ կուրանում քուսնում էին ու հըպէսով մոռանում էին իրանց պահպանող Աստծուն. և իբր թէ մեր պապերը շա՛տ լաւ բան էին անում, որ կուռքեր էին պաշտում, նրանք էլ, էն ողորմելիներն էլ նրանցից ու նրանց պէս ուրիշ հարեան կռապաշտներից կուռք պաշտել էին սովորում: Աստուած էլ՝ աչքերը հանեց, երեսը շուր տուեց նրանցից ու ողջ հրեայ ազգին՝ ինչպէս մի անտակ որդու, իր քէֆին թողեց ու ինքը սպասեց բանի վերջին, նրանց դարձ գալուն: Բայց ի՛նչ դարձ կը գային նրանք: Մարդ մէկ անգամ ուղիղ ճանապարհը թողած՝ չծռուի, թէ չէ, որ ծռուեց՝ էլ աշխարհքը վրա՛յ գայ, չի՛ կարող դրստել նրան: Բայց Աստծու համբերութիւնը շա՛տ է: Մովսէս մարգարէից սկսած՝ 1500 տարի շարունակ, մէկը միւսի ետեից մարգարէներ էր ուղարկում, որ էդ ծռուած հրէայ ազգին մի ուղիղ ճանապարհի բերի:

Բայց հրեայ ազգը իր օրը վայելչութիւնների և ուրախ կերուխումի մէջ անց կացնելով՝ ականջները դադարել էին մարգարէների խրատող ու զգուշացնող խօսքերը լսելուց: Աստուած շա՛տ ու շատ անգամ պատժել ու պատուհասել էր էդ ազգին, որ ստահակ երեխայի պէս իր ուզածն էր անում, ո՛չ մի խրատի ականջ չէր դնում ու բոլորովին մոռացել էր էն Աստծուն, որ՝ իր աստուածային ամենակարող թեւերի վրայ անց էր կացրել նրան հազարաւոր փորձանքների վրայից, ազատել էր նրան կրակի ու ջրի միջից և հասցրել էր իր բունը, իր հայրենի տունը, որտեղ դաշտերը կաթնով էր լիքը, այգիները՝ մեղրով:

Ահա՛ էդ ծանր ժամանակը, երբ մարդիկ մինչև վիզները մեղքի մէջ էին խրուած, երբ մարգարէների բողոքները պատուուել, ձէնները կտրուել էր՝ դուրս եկավ ժողովրդի միջից մի նոր մարգարէ: Դա էր մարգարէներից վերջինը: Դա, իր գլուխը հեռացնելով՝ էն քաղաքներից, որոնց փողոցները դեռ ներկուած էին մարգարէների արիւնով, քաշուել գնացել էր անբնակ անապատը՝ Լրէաստանի չոր, անպտուղ, անջուր և անազոտ դաշտավայրը. հեռու մեծ

քաղաքներից, Հեռու Երուսաղէմից, Հեռու նրա տաճարից: Ինչի՞ որ Հենց արտաքին կերպով աւելի լա՛ւ Հասկացնի ժողովրդին իրանց սրտերի ու կեանքի ներքին անապատը, որ ցոյց տայ թէ՛ ինչպէս էն անապա՛տն է դառ ու դատարկ, Էնպէս էլ նրանց սրտերն են դատարկ:

«Դա՛րձ եկէք ձեր մեղքերից, աղաղակում էր վերջին մարդարէն, դա՛րձ եկէք, որովհետև մօտեցել է երկնքի արքայութիւնը, գալիս է երկնքի Թագաւորը»:

Էդ մարդարէն Յովհաննէսն էր, որ Քրիստոսից վեց ամսով առաջ էր աշխարհ եկել:՝ նրա ճանապարհը պատրաստելու Համար:

Ի՞նչպէս պէտք է պատրաստէր: Ի՞նչպէս են պատրաստում մի քաղաք, երբ իմանում են Թաղաւորի գալուտը: Օրերով, շաբաթներով ու ամիսներով առաջ՝ քաղաքի բնակիչները, երբ լսում են Թաղաւորի գալու Համբաւը, սկսում են իրանց պատրաստութիւնները տեսնել: Մեծ, բանուկ ճանապարհների վրայ էլած Հին ու մին շինութիւնները նորոգում են, կարկատելու տեղերը կարկատում են, ներկելու տեղերը ներկում, փողոցները քարում, ջրում, ալում, մաքրում. խանութները և փողոցների վրայ էլած տները զարդարում են ինչո՞վ որ կարողանում են:

Հապա ի՞նչպէսի պատրաստութիւն պէտք է տեսնէին Հրէաները, որոնց մօտ գալու էր շուտով ո՛չ թէ՛ մի սովորական Թագաւոր, ո՛չ թէ՛ ժողովուրդների՝ Թագաւոր, այլ Թագաւորների՝ Թագաւորը, երկնային Քագաւորը: Բայց երկնային Քագաւորը երկրների ու քաղաքների Թագաւոր չէ, չէ՞ որ նա ինքն է ստեղծել բոլոր ծովն ու ցամաքը: Բոլոր ծովերը նրա Համար մի ափ շուք են, բոլոր ցամաքը՝ մի թիզ Հո՛ղ: Ոչ. նա, մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը աշխարհների ու ազգերի Թագաւորը չէ՛ր. նա մարդկանց սրտերի Թագաւորն էր. նա ուզում էր իր գահի ոտքերը մարդկանց սրտերի վրայ դնել: Ինչի՞ որովհետև, երբ մարդու սիրտը ձեռքիդ է, էն ժամանակը ողջ մարդը քո կամքի գերին է: Եւ երբ Յովհաննէսը անապատում կանգնած՝ աղաղակում էր. «Դա՛րձ եկէք ձեր մեղքերից», ուզում էր ասել՝ «Մաքրեցէ՛ք, սրբեցէ՛ք, պատրաստեցէ՛ք ձեր սրտե՛րը»:

Մարգարէի որոնացող ձայնը, նրա՝ սրտեր ցնցող աղաղակը դուրս բերեց Հրէաներին իրանց քաղաքներից ու գիւղերից: Մարդիկ դուրս էին դնում անապատը, տեսնում էին Յովհաննէսին. միտքերն էին բերում նրա Հրաշալի ծնունդը, որի Համբաւը Հրէաստանի մի ծայրից միւս ծայրն էր Հասել: Չէ՞ որ Յովհաննէսը անորդի

ծնողների զաւակ էր, հրեշտակի խոստացածն էր, իր (Չաքարիա) քահանայ հօր աղօթքի մէջ ստացուածն էր: Նրա մօտ եկողներից շատերը լաւ էին յիշում, որ մօտ տասն ամիս խուլ ու համր մնացած հօր լեզուն՝ Յովհաննէսին թլպատելու, անուն դնելու օրը բացուեց, «Յովհաննէս» խօսքը ասելու ըոպէին բացուեց:

Գալիս էին մարդիկ, տեսնում էին մի լերկ քարանձաւ, մի ծակ քարափ իր համար տուն ու աղօթատուն շինած Յովհաննէսին: Տեսնում էին նրա՝ թաղիքից (ուղտի բրդից) շինած կոշտ վերարկուն, կաշուէ գօտիկը մէջքին կապած. տեսնում էին նրա պարզ ու աղքատիկ կերակուրը. այն է՝ անապատում բազմութեամբ վէր եկած մանր մորեխը, որ նա, ինչպէս և ուրիշ շատ չքաւոր հրէաներ, հաւաքում, արևի տակ չորացնում, աղում էր, փոշի շինում, և դաշտի մեղունների պատրաստած, քարափների ձերպերումը պահած դառնահամ մեղրի հետ խառնելով ուտում էր. տեսնում էր ժողովուրդը էս բոլորը, տեսնում էր և խոնարհում նրա առաջը, ինչպէս երկնքից իջած մարմնաւոր հրեշտակի առաջը:

Երբ Յովհաննէսը նկատեց, որ ժողովուրդը գունդ գունդ գալիս է իր մօտ ամէն կողմերից, երբ նա տեսաւ, որ իր ձայնը տեղ է հասնում և իր խօսքերը անօգուտ չեն անցնում, նա անապատը թողնելով՝ քաշուեց գնաց դէպի Յորդանան գետը: Էդ Յորդանան անունով փոքրիկ գետը երկրի հիւսիսային սարերից բղխելով՝ քջքջալով վազում է դէպի հարաւ, և ճանապարհին երկու տեղ լճակներ կազմելով, թափում է մի մեծ լիճ, որի անունն է Մեռեալ ծով: Աւելորդ էի՝ լինի, կարծեմ, եթէ էստեղ մի քանի խօսք ասեմ էդ Մեռեալ ծովի մասին:

Դեռ Յիսուս Քրիստոսի ծնունդուց շատ առաջ Յորդանան գետի և Մեռեալ ծովի մօտերքում կար երկու քաղաք՝ Սողոմ և Գոմոր: Էս քաղաքների հողը, որ ջրում էր Յորդանանի ջրերով, աստուածատունկ դրախտի նման պարարտ ու շատ պտղաբեր հող էր. բայց բնակիչները շատ չարագործ ու մեղաւոր մարդիկ էին. էնպէս որ հայր Աբրահամի ժամանակը ամբողջ Սողոմում տասը արժանաւոր, արդար մարդ չկար: Նրանք մեծով փոքրով անառակ մարդիկ էին: Վերջը, երբ Աստուծո ճամբերութեան չափն անցաւ, երկնքից հրեղէն անձրև թափուեցաւ, ծծումբ ու կրակ իջաւ նրանց վրայ, և տարաբախտ քաղաքը թաղուեցաւ մոխրի կոյտերի տակը:

Հիմա էդ երկիրը նման է մի մերկ անապատի, որի մէջտեղը գրուած է Մեռեալ ծովը: Իստեղ մարդկային բնակարան չկայ. միայն սև ու մութ, լերկ ու մերկ բլուրներ են երևում էստեղ,

որտեղ մի ժամանակ փարթամանում էին մարդաշատ քաղաքներ իրենց սևահող դաշտերով և կանաչատերև անտառներով: Էստեղ ո՛չ մի ճանճ չէ բզզում, ո՛չ մի խոտ չէ բսնում:

Մեռեալ ծովը աշխարհիս երեսին ամենացած ծովն է: Նրա դառն ու աղի, բայց թափանցիկ ջրի մէջ ձուկ չկայ: Ներսը մեռած, դուրսը մեռած, էս պատճառով անունն էլ դրել են Մեռած ծով: Հէնց որ ձուկը Յորդանանի ջրերից լողում է էօ կողմը, իսկոյն սատկում է: Մի՛ խօսքով էս ծովը Յորդանանի ձկների գերեզմանն է: Սրա ջրի մէջ լողալու Համար մտած մարդը՝ դուրս է բերում իր մարմնի վրայ աղի ու իւղի՝ հաստ շերտեր: Երկաթը նրա մէջ ընկնելուն պէս ժանգոտւում է: Երկրաշարժի ժամանակ ծովի խորքից լեռնային ձիւթի աղբիւրներ են բղթում: Բայց ամենից զարմանալին էն է, որ սրա մէջը մարդ չէ՝ կարողանում ջրի տակն անել, ուրեմն, սա մէկ էնպէսի ծով է, որ մէջն ընկնողը ուզենայ էլ, չի՛ կարող խեղտուել: Զուրն էնքան թանձր ու ծանր է, որ մարդ չի կարողանում մէջը կանգնել, ձեռքերը դժուարութեամբ են ձեղքում ջուրը, իսկ ոտքերը լողում են ջրի երեսին: Յովհաննէսը անապատից քաշուելով՝ եկել էր Յորդանանի ափը, էստեղ, որտեղ նա Մեռեալ ծովն էր թափւում:

Ո՛վ որ զարթում էր իր թմրութիւնից, ով որ երկնային Թագաւորի Համար տեղ էր պատրաստում իր սրտումը, ով որ վճռում էր թողնել մեղքերի ճանապարհը, նրան Յովհաննէսը կանգնեցնում էր Յորդանանի մէջ և ջրով մկրտում էր: Էդ ժամանակից ու էդ պատճառով նրան ասում են Յովհաննէս Մկրտիչ, այսինքն՝ մկրտող Յովհաննէս: Յովհաննէսի միտքն ի՞նչ էր արդեօք, որ մկրտում էր ժողովրդին: Նա դրանով ուզում էր Հասկացնել նրանց, թէ «ի՛նչպէս որ ես դրսից եմ մաքրում ձեզ, էնպէս էլ դուք ներսից մաքրեցէք ձեր սրտերը, որ կարողանաք, ինչպէս Հարկն է, ընդունել ինձնից Մեծին, որի կօշիկների կապերը յետ անելուն էլ արժանի չեմ ես»:

Յովհաննէսի ճգնաւորական սուրբ կեանքը և նրա ցոյց տուած մեծ խոնարհութիւնը տեսնողները մնացել էին Հիացած: Բայց ի՞նչ էր Յովհաննէսը՝ Քրիստոսի Հետ Համեմատելով: Նա Նրա ճանապարհը պատրաստողն էր միայն: Քրիստոս արեգակն էր, որ պէտք է ծագէր, գար մարդկանց խաւար մտքերը լուսաւորելու, նրանց սառած սրտերը տաքացնելու Համար: Իսկ Յովհաննէսը Արուսեակն էր, առաւօտեան արշալուսի աստղն էր, որ երբ լուսադեմին երկնքի բոլոր աստղերը մէկը միւսի ետևից Հանգչում

մայր են մտնում, մնում է մէնմէնակ երկնակամարում շողշողալով, հասկացնելով որ շուտով իրանից յետոյ գալու է աստգերի Քաղա-
ւորը՝ զառվուռն կրակ ու բոց արեգակը:

Քրիստոս դեռ աշխարհ չեկած, մարգարէները 1500 տարի Նրա
մասին էին խօսում. իրանց ասածների ու քարոզածների մէջ Նրան էին
նկարում, նկարագրում. մէկի պակաս թողած տեղը մի'ւան էր լրացնում
թամամացնում: Իսկ ամենքը միասին Նրա գովասանքու'մն էին: Սուրբ
Հոգին էն շնորհքն էր տուել նրանց, որ նրանք խօսում էին էն բանի
մասին, ինչ որ հարիւր, հինգ հարիւր, մինչ անգամ հա'զար տարուց
յե'տոյ պէտք է պատահէր, երբ ո'չ իրանք կը լինէին, ոչ էլ իրանց
թո'ղը կ'լինէր աշխարհքում: Ի'նչ որ մենք մարմնաւոր աչքով չենք
կարող տեսնել մի' վերստ հեռաւորութեան վրայ, էն նրանք Հոգևոր
աչքով տեսնում էին մի'լիոնաւոր վերստի վրայ: Մենք մեր առջևը
դրուած հայելիի մէջ էնպէս պարզ չենք կարող տեսնել մեր պատկերը,
ինչպէս որ նրանք իրանց Հոգու' հայելիի մէջ տեսնում էին հարիւրաւոր
տարիներից յետոյ աշխարհք գալու Քրիստոսի պատկերը:

Բայց ի'նչ կ'ասէք, եթե ասեմ, որ Յովհաննէսը, որ Քրիստոսից
միայն վեց ամսով էր առաջ աշխարհք եկած, էն բոլոր մարգարէներից
մեծն էր: Քրիստոս արդեն եկած էր, աշխարհքում էր, երբ որ
Յովհաննէսը քարոզում էր Նրա մասին, իսկ միւս մարգարէները
Քրիստոսի մասին դեռ Նրա ծնունդուց հարիւրաւոր տարիներ առաջ
էին քարոզել՝ չէ' որ նրա'նք աւելի մեծ պէտք է լինէին Յովհաննէսից:
Բայց Յովհաննէսն էր մեծ: Ինչի'. որովհետեւ, թէպէտ նրանք ամենքը
Քրիստոսին շատ պարզ էին նկարագրել իրանց խօսքերի մեջ, բայց
նրանցից ոչ մէկը չարժանացաւ Նրան մարմնաւոր աչքով տեսնելուն:
Իսկ Յովհաննէսը ոչ միայն տեսաւ Քրիստոսին, այլ Նրան մկրտեց
էլ: Յովհաննէսը միւս բոլոր մարգարէներից մէկ էլ նրանով էր մեծ,
որ իր մօր արգանդումն էլած ժամանակը լցուեց Սուրբ Հոգով:

Նայեցէ՛ք, ուրեմն, սրա մեծութեանը, նայեցէ՛ք յետոյ սրա
փոքրութեանն էլ: «Ես ասում է, ինձնից յետոյ Եկողի ոտքի Հո'ղն
եմ: Ես արժանի չեմ, ասում է, Նրա կօշիկների կապերը յետ անելուն»:
Ա'յ օրհնուած հոգի, դու որ Նրա կօշիկ կապերը յետ անելուն էլ
արժանի չես, դու'. հապա մե'նք, մենք յայտնի մեղաւորներս ի'նչ
զուլխներս քարովը տանք, մենք, որ քո մատի ղուռգին էլ արժանի
չենք. մենք ի'նչպէս պէտք է երևանք էդ Եկողի աչքին: Ի'ու', որ դեռ
մօրդ արգանդումը էլած ժամանակը Սուրբ Հոգով լցուեցար՝ արժանի
չես, հապա մենք, մենք ողորմելիներս, որ մեր ամբողջ կեանքումն էլ
Սուրբ Հոգու ինչ լինելն էլ չենք իմացել ու չենք զգացել, մե'նք ինչին

ենք արժանի: Դու՛, որ Քրիստոսին մկրտելուց յետոյ էլ չկարողացար վայելել Նրա ամենաքաղցր տեսութիւնը և արժանի չես Նրան, Հապա մենք, որ ամէն անգամ ճաշակուելիս, ամէն անգամ Նրա պատուական Արիւնին ու Մարմնին Հաղորդուելիս ամբողջ Քրիստոսին ենք ընդունում մեր մէջը, մե՞նք ինչին ենք արժանի: Դու՛, որ Նրան մկրտեցիր ու Նրան արժանի չես. Հապա մե՞նք, որ մեր անարժան ճաշակուելովը նորից խաչում ենք Նրան, մե՞նք ինչին ենք արժանի: Մեր արժանաւորութիւնն ասեմ. մենք արժանի չենք քո՛ կօշկի կապերը յետ անելուն, մե՞նք, որ դեռ էս օ՛ր էլ չէնք կարողացել մեր սրտերը պատրաստել ո՛չ թէ Քրիստոսին ընդունելու, այլ Նրա քարոզած հարիւր խօսքից մէկին տեղ տալու համար:

Բ.

Բայց ո՞րտեղ էր էդ ժամանակը Քրիստոս և ի՞նչ էր շինում: Նա մեծանում էր իր ծնողների՝ սուրբ Կոյս Մարիամի և սուրբ Յովսէփի տանը, Նազարէթ քաղաքում: Նազարէթը, որ Հիմա Նասրա էլ է ասուում, շինուած էր Պաղեստինէի մի պտղաբեր անկիւնում: Էս քաղաքի ամենամեծ փառքն ու պարծանքն էն էր, որ մեր տէր Յիսուս Քրիստոսը մինչև 30 տարեկան դառնալը նրա մէջ բնակեց: Նազարէթը Հիմա մի խեղճ գիւղաքաղաք է. 3000-ի չափ բնակիչ ունի՝ ասորի, յոյն և թուրք: Նազարէթում կայ մի եկեղեցի, որտեղ բնակելիս է եղել ս. Կոյս Աստուածածինը: Մի մարմարիոնեայ լայն ու փառավոր սանդուխքով ուխտաւորները իջնում են էնտեղ, որտեղ, ինչպէս ասում են, կանգնած էր ամենասուրբ Կոյսը՝ Հրեշտակից ակտիք ստանալու ժամանակը: Էն տեղի վրայ մի սեղան է շինուած և վրէն գիշեր ցերեկ կանթեղներ են վառուում: Նրա կողքին, մէկ ուրիշ մարմարիոնեայ սեղանի վրայ մեծ մեծ տառերով դրուած է էս լատիններէն խօսքը. «*Verbum caro hic factum est*»— «Բանն մարմին աստ եղև» այսինքն՝ Քրիստոս էստե՛ղ մարմնացաւ:

Յիսուս Քրիստոս մեծանում էր էս Նազարէթ քաղաքում լուռ ու մուռն և զարդանում էր Սուրբ Հոգով: Նա իրան պահում էր անյայտութեան մէջ: Նա չէր երևում ժողովրդի մէջ իբրև Աստու Որդի. Նա, մարդացած Աստուածը՝ մարդուս նուաստ կերպարանքն առած, ապրում էր խաղաղութեամբ, առանց իր աստուածային շնորհքները մարդկանց ցոյց տալու:

Բայց ահա՛, երբ մարդկային ազգի փրկելու ժամն ու ժամանակը մօտեցաւ, երբ աշխարհքը, հրէից ազգը Քրիստոսին ընդունելու համար գնում էր Յովհաննէսից մկրտուելու, էդ ժամանակը Քրիստոս էլ Նազարէթից ճանապարհ ընկաւ դէպի Յորդանան գետը՝ Յովհաննէսից մկրտուելու: Իսկ Նազարէթից մինչև Յորդանանի էն տեղը, որտեղ Յովհաննէսը մկրտում էր ժողովրդին, երեք օրուայ ճանապարհ էր, հիւսիսից դէպի հարաւ:

Հիմա է՛ս ասենք, սի՛րելիս. ամէն մարդ Յովհաննէսից մկրտուում էր՝ իր սիրտը մաքրելու համար, Քրիստոսին ընդունելու համար. Քրիստոս ինչի՞ համար էր մկրտուում: Չէ՞ որ նրա սիրտը միշտ մաքուր էր, չէ՞ որ Նա մարդկանց սրտերը քննող, սրտագէտ Աստուածն էր, որ մարմնացել՝ մա՛րդ էր դառել: Նա կարօտ չէր իր սիրտը մաքրելու և մանաւանդ՝ Նա ոչ ոքի չէր պատրաստուում ընդունելու: Էլ ինչի՞ էր մկրտուում: Է՛դ է պատճառը, որ երբ Յովհաննէսը տեսաւ Քրիստոսին ժողովրդի միջից իր մօտ գալիս, Սուրբ Հոգու ցոյց տալովը ճանաչեց Նրան և ձայն տուեց. «Ե՛ս պէտք է դամ Քեզնից մկրտուելու. Դու ի՞նձ մօտ ես դալիս: Ես էս բոլոր ժողովրդով պէտք է դամ Քո ոտքերն ընկնեմ. Դու ի՞նձ մօտ ես գալիս: Ես իմ ժողովրդով պէտք է դամ քեզ մօտ, որ մեր գերութեան շղթաները խորտակես. Դու ի՞նձ մօտ ես դալիս»: «Թո՛ղ էգ խօսքերը, պատասխանում է Քրիստոս. Թո՛ղ իմ մեծութիւնն ու քո փոքրութիւնը. մենք էսպէ՛ս պէտք է կատարենք ամէն օրէնք, ամէն արդարութիւն. Թո՛ղ որ Ե՛ս մկրտուեմ քեզնից»:

Եւ ճշմարի՛տ, տեսնենք Քրիստոս կատարե՛լ է հրէաների օրէնքները, թէ ո՛չ: Ինչպէս չէր կատարի, քանի որ ինքն էր ասում. «Ես ո՛չ թէ նրա համար եմ աշխարհք եկել, որ աշխարհքի օրէնքները քանդեմ, այլ եկել եմ, որ էլած օրէնքների պակասը լրացնեմ, թամամացնեմ»: Էդպէս էլ արել էր և անում էր:

Ութ օրական էլած ժամանակը հրէաների օրենքով Քրիստոս թլփատուեցաւ Բեթլեհէմ քաղաքի այրումը, էն փուչ քարափումը, որտեղ ինքը ծնուել էր և ծնողները դրին Նրան հրեշտակի ասած անունը՝ Յիսուս, որ և կոչուեցաւ Քրիստոս: «Յիսուս» հրէարէն բառ է, նշանակում է «Փրկիչ»։ «Քրիստոս» յունարէն բառ է, նշանակում է «Օծնալ» կամ հրէարէն՝ «Մեսիայ»: Թլփատութեան օրէնքը Աստուած էր տուել հայր Աբրահամին՝ էն ժամանակուայ կուսպաշտներից զանազանելու համար. որովհետև Քրիստոս Աբրահամի սերունդից պէտք է ծնուէր:

Քառասուն օրական դառած ժամանակը ծնողները Յիսուսին Բեթլեհէմից տարան Երուսաղէմ քաղաքը, որ երկու ժամուայ

ճանապարհ էր, Կեանք, ասճարումը Աստուծոն ընծայելու համար: Էս օրէնքն էլ Աստուած էր ասել հրէից ազգին՝ նրանց անդրանիկ կամ առջիննիկ օրդէքը Եզրիպոսո անունով կառապաշա երկրի կատարածից ազատելու յիշատակի համար: Հրէաները, եթէ իրանց անդրանիկ օրդին տղայ էր, ասնում էին Երուսաղեմի ասճարը քառասունհորրդ օրդիսիկ եթէ ազլիկ էր, նրան ասնում էին ութսուներորդ օրը:

Երեսուն տարեկան դառած ժամանակը, երբ բոլոր հրէաները դնում էին Յովհաննէսից մկրտակելու, Քրիստոսն էլ դնաց նոյնպէս մկրտակելու:

Բայց Քրիստոսի մկրտակելու պատճառը միայն օրէնքը կատարելը չէր: Նա իր մկրտակելովը մի մեծ դաս էր ուզում տալ աշխարհքին: Մէկ էնպէսի դաս, որ շատ հարկաւոր էր թէ էն ժամանակուայ և թէ մեր ժամանակուայ մարդկանցը: Հպարտացած, զօռուացած աշխարհքին, որ է՛լ չէր ճանաչում իր սանդղծող Աստուծոն, ի՛նչ աւելի մեծ դաս էր հարկաւոր, եթէ ո՛չ խոնարհութիւն: Մեր էս ժամանակուայ քիթը վեր անկած Հպարտներին, որոնք մեծ ու փոքր չեն ճանաչում, ի՛նչ աւելի մեծ դաս է հարկաւոր տալ, եթէ ո՛չ նոյն խոնարհութիւնը:

Եւ Քրիստոս խոնարհութիւնը միայն մկրտակելովը չէ ցոյց տուել. Նա խոնարհութիւնը ցոյց է տուել ամէն բանում՝ իր ծնուելուց մինչև մահը: Նրա ամբողջ կեանքը խոնարհութիւն էր: Քրիստոս երկնքի անհասանելի բարձրութիւնից խոնարհեց, երկի՛ր եկաւ: Քրիստոս իր երկնային թագաւորութիւնը թողեց, իր Հօր ծոցը թողեց՝ Բեթլեհէմի մտու՛րը մտաւ: Նա հրեշտակներից ու հրեշտակապետներից փառաբանուելիլ թողեց՝ եկաւ հողեղէն մարդկանց մէջ մտաւ, ծեծ, ապատակ և թուք ու մուր ստացաւ՝ միմիայն մեր փրկութեան համար: Նա կարող էր ծնուել մի թագաւորական պալատում, բայց ծնուեցաւ ոչխարների այրումը: Նա լինելով Աստուած՝ եկել է մկրտակելու մարդուց: Նա իր գլուխը խոնարհեցնում է իր սանդղծած մարդու ձեռքի տակը: Իր մատնութեան երեկոյին էլ Նա մի և նոյն դասը տուեց իր աշակերտներին, և նրանցով ամբողջ աշխարհքին: Ուսուցիչը, Տէրը, Աստուածը՝ խոնարհեց աշակերտների, ծառաների, մարդկանց ոտքերը լուաց: Վերջապէս, ի՛նչ աւելի մեծ խոնարհութիւն կարող է լինել քան թէ այն՝ որ Աստուած մարդ գառաւ:

Բայց մեզանում, մեր ժամակներում ի՛նչ ենք տեսնում: Մեզանում խոնարհութիւն ասուած բանը շատ՝ զրժուար ճարելու բան է: Ո՛վ մի քիչ բան է սովորել, ո՛վ ուսման հո՛տ է առել, էլ նրա հետ խօսել չէ լինում: Հպարտութիւնից իրանք իրանց կաշուումը չեն անդառնում: Ես՛տ լաւ է՝ ասել մի խելօք մարդ, թէ՛ «Հպարտութիւնը հոգու աչքացաւութիւն է, էդ պատճառով Հպարտի աչքին ուրիշ մարդիկ

մանր են երևում»։ Այսինքն՝ ինչպէս որ աչքացաւ ունեցող մարդը ուրիշներին պարզ չէ կարողանում տեսնել, այլ խաւար տեսնելով՝ ամբողջ մարդը չէ երևում իր աչքին, ինչպէս որ կայ, էնպէս էլ Հպարա մարդն է տեսնում։ Նրա էլ Հոգու աչքն է ցաւում. էդ պատճառով ուրիշ մարդիկ, ինչքան էլ երեւի ըլին, էլի նրա աչքումը շատ փոքր ու աննշան են երևում։ Հազարիցը մի՝ օրինակ ասեմ։

Ասենք թէ բարձր ուսում առած մարդը միջակ ուսման տէր մարդու Հանդիպելիս քիթը վե՛ր է տնկում. ասենք թէ Հազար Հազարների տէր Հարուստը մի խեղճ մարդու աչքը աչքին զցելուց Հեռու է փախչում. իրար քիչ ու շատ Հաւասար մարդիկ ի՛նչպէս են վարւում։ Միմեանց Հանդիպելիս դրանցից ամէն մէկը սպասում է որ առաջ դիմացի եկո՛ղը իրան բարեւ, որ յետոյ ի՛նքը պատասխանի։ Ողորմելիներ՛ք. կարծում են թէ՛ եթէ առաջ ի՛րանք բարեւեն, ի՛րանք գլխարկ վեր առնեն, դրանով շա՛տ կը փոքրանան, իսկ եթէ առաջ ու՛րիշը բարեւ, իրանք շա՛տ կը մեծանան։

Զէ, սի՛րելիս, խոնարհութիւնը դիտութիւն ու տգիտութիւն չէ Հարցնում, Հարստութիւն ու խեղճութիւն չէ՛ Հարցնում։ Ընդհակառակը, տեսար որ դիմացիդ եկողը քեզ ծանօթ է, շտապիր, առաջ դու՛ բարեւիր, է՛լ մի մտածիր, մի՛ Հաշուիր թէ՛ նա՛ անլի շատ ուսում կամ շատ փող ունի՛ թէ՛ դու։ Ինքը Քրիստոս, որ երկուսիդ մէջը ոչինչ զանազանութիւն չէ՛ դնում, գուք ի՛նչ էք ձեզ չափում ու չափչփում։ Քրիստոս խոնարհեց՝ ձեզ երկուսիդ էլ զտրուած սուղից ո՛տքի կանգնեցրեց. էլ չմտածեց թէ՛ տեսնեմ սա՛ է լաւը, թէ՛ նա. սա՛ է արժանի, թէ՛ նա։ Դուք ի՛նչ էք մանր մուկը Հաշիւների մէջ մտնում։ Օ՛րհնած, խոնարհելով իս մէջքդ չի՛ կոտրուի. Աստու բարեւ են տալի՛ս, մի մարդավա՛րի տուր, մի լիասիրտ, մի բաց ճակատով տուր, որ մարդու էլ դուր գայ, Աստուծ էլ, է՛։ Ի՛նչ է, դու վերի արտի ցորենն ե՞ս, դու սուկեղէն ես, նա Հողեղէ՛ն. երկուսդ էլ էն մի և նոյն կաւից չէք ստեղծուած։ Արդէն քիթդ վեր տնկելդ ցո՛յց է ապիս, որ դու շա՛տ էլ խելօք չես։ Խելօք մարդը խոնարհ կ'ըլի։ Նայիր արտերի՛ն։ Ինչ Հասկ որ դա՛տարկ է, գլուխը վե՛ր է տնկել, ի՛նչ Հասկ որ Հատիկներով լի՛քն է, ծանրութիւնից գլուխը կա՛խ է զցել։ Աշխարհքը մի բաց դիրք է, կարգա՛, էլ ի՛նչ։

Քրիստոս իր ժամանակուայ Հպարտութիւնը տեսնելով էս իմաստալից խօսքն ասեց. «Ով որ, ասում է, իրան խոնարհեցնում է, նա կը բարձրանայ, ով որ իրան բարձրացնում է, նա կը խոնարհի»։ Կարելի է, դու ասես թէ՛ «Ո՛չ, մենք էս աշխարհքում դրա Հակառակն ենք տեսնում. Հպարտները բարձրանում, մեծ փառքի են տիրանում, իսկ

խոնարհները ցածրանում, ոտքի տակ են կորչում»:

Մխալում ես. թէ՛ Հպարտի բարձրանալը, թէ՛ խոնարհի ցածրանալը ժամանակաւոր է. մի՛ տարի, հինգ տարի, տաս տարի. վերջը Հպարտը ընկնում է, իր ունեցած անուէն էլ, փառքն էլ, հարստութիւնն էլ ձեռքից դնում է և մի ժամանակ օդումը թռչող, երկրի վրայ չտեղաւորուող Հպարտը փորի վրայ է սողում, մարդկանց ոտքերի տակն է ընկնում: Հպարտութիւնից չէ թէ մէնակ մարդիկ, այլ և քաղաքներ են կործանուել, գահեր են խորտակուել: Հպարտութիւնն էր պատճառը, որ մի դաս հրեշտակ՝ իր ունեցածովը չբաւականանալով, Աստծու փառքին նախանձելով ասեց. «Կը դնեմ աթոռս ամպերում և կը նմանուեմ բարձրեալին՝ Աստծուն. ես էլ երկրպագութիւն կը ստանամ ուրիշներից»: Բայց դեռ նո՛ր էր էդ միտքը գլխովն անց կացրել, որ ինքը իր աթոռով երկնքի բարձրութիւնից ընկաւ երկրի խորքը հրեշտակ անունից զրկուեց՝ սատանայ կոչուեց: Էդպէ՛ս էլ խոնարհ մարդու վիճակն է: Իր չափը ճանաչելով, միշտ իրան ուրիշներից փոքր ու ցած համարելով՝ մի՛ տարի, հինգ տարի, տաս տարի չէ ճանաչուում մարդկանցից, վերջը, երբ մէկ ճանաչուում է, նրա արժանաւորութիւնը գին է դրուում, էն ժամանակը ուրիշներն են նրան բարձրացնում, անյայտ պաշտօնից մի յայտնի պաշտօնի, աննշան դործից մի նշանաւոր գործի են կանգնեցնում: Եւ շա՛տ է պատահում, որ էդպէսի խոնարհ մարդիկ ամբողջ երկրի կառավարի՛չ են ընտրուում, ողջ տէրութեան ղեկը իրանց ձե՛ռքն են առնում և էն բարձրութեան մէջը՝ իրանց կորցնելու, գոռոզանալու փոխանակ՝ աւելի խոնարհ են պահում իրանց: Եւ էսպէս, մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի ասած մարգարտաշար խօսքը միշտ և հանապազ ուղղուում է, որովհետև ինքն է ասել. «Երկիրքն ու երկիրն էլ կ'անցնեն, կը վերջանան, բայց իմ խօսքերը չեն՝ մնայ անկատար, բո՛լորը կը կատարուեն»:

Եթէ Քրիստոս իբրև մեծ ու ամենամեծ՝ խոնարհում է փոքրին, հապա հաւասարը հաւասարին, մա՛նաւանդ փո՛քրը մեծին ի՛նչքան պէտք է խոնարհի: Երբ մեծը փոքրին խոնարհութիւն է ցոյց տալիս, փոքրը էլ չպէտք է իմանայ, թէ մեծին ի՞նչպէս խոնարհի, նրան ուղղակի իր գլխին պէտք է նստեցնի: Հէնց ինքը Յովհաննէս Վկարիչը, որ իրան Քրիստոսի կօշիկ կապերը յետ անելուն էլ արժան չհամարեց, իրան էդպէսով խոնարհեցնելով՝ Նրա ոտքերի տակը, էն խոնարհութիւնով բարձրացաւ Նրա գլու՛խը, որ և մկրտեց, ինչպէս ձեռնադրող:

Գ.

Յովհաննէսը, Թէպէտ գիտէր, որ Քրիստոս աշխարհք է եկած և իր ժողովրդի մէջն է. բայց ինքը Նրան չէր տեսել: Միայն էս անգամ նա Սուրբ Հոգով ճանաչեց Նրան և ձայն տուեց. «Ահա՛ Աստծու Գառը, որ պէտք է մաքրի, վերացնի աշխարհքի մեղքերը»: Յովհաննէսը հէնց դրա համար էր աշխարհք եկել, որ մատով ցոյց տայ ժողովրդին իր Փրկիչը. էն Փրկիչը, որի աշխարհք գալու մասին ինքը և իրանից հարիւրաւոր տարիներ առաջ ուրիշ շատ մարդարէներ խօսել էին: Քրիստոսի դալովը Յովհաննէսը յետ քաշուեց, ինչպէս երկնքի ամենավերջին աստղը, որ մայր է մտնում արևի ծագելու ժամանակը: Ժողովրդին հասկացնելու համար, որ ինքն արդէն իր պարտքը, իր պաշտօնը կատարել վերջացրել է և հիմա գործելու ասպարէզը մնում է Քրիստոսին, միւս օրը ասեց ժողովրդին էս վերջին խօսքերը. «Սրանից յետոյ Սա պէտք է զօրանայ, իսկ ես հանգստանամ. Սրա փառքը պէտք է աճի, փռուի, իսկ իմ փառքը նուազի, թառամի»:

Յովհաննէսից մկտրուելուց յետոյ՝ Քրիստոս շուտով դուրս է գալիս ջրից և գետի ափումը կանգնած՝ աղօթում է: Ետագով դուրս գալովը նա իր անմեղ ու անարատ լինելն էր ուզում ցոյց տալ: Նա դուրս է գալիս ջրից՝ դուրս գալով մի և նոյն ժամանակը հրէական հին օրէնքների, հին կարգ ու կանոնների միջից և ոտքը դնում է իրանով սկսուող նոր օրէնքների, նոր կարգ ու կանոնների սահմանը: Դուրս գալով ջրից դէպի ցամաքը, նա շարժական, փոփոխական կեանքից՝ ոտքը դնում է կայուն և հաստատուն կեանքի սահմանը: Ի՛նչպէս մի հաստ ու թանձր վարադուրով՝ նա ծածկում է անցեալը, էն խաւար անցեալը, որի մէջ ամէն բան իր ճանապարհն էր պատրաստում: Եւ գետի ափումը կանգնած՝ նա աղօթում է. աղօթում է իր Հօրը, որ յաջողի՝ Իրան Իր նոր ու մեծ գործը, մարդկային ազգի փրկութեան գործը: Բայց նա էդ փրկութիւնը պէտք է ձեռք բերէր պատերազմով. նա պէտք է պատերազմէր սատանայի՝ դէմ, մարդկանց կրքերի ու մոլութիւնների՝ դէմ:

Բայց մի՞թէ՞ Նրա մկրտութիւնն էլ ուրիշ, հազարաւոր մարդկանց մկրտութեան պէս հասարակ, աննշան պէտք է անցնէր: Մի՞թէ՞ ո՛չ մի նշանից չպէտք է երևար, որ էդ վերջին մկրտուողը մարդ է և Աստուած, որ նա Աստուածամարդ է: Ի՛ հարկէ, չէր կարող աննշան անցնել. ինչպէս աննշան չէին անց կացել Նրա երկրաւոր կեանքի առաջին երկու քայլերը՝ Նրա ծնունդն ու քառասնօրեայ տաճար գալուտը:

Նրա ծնուած ժամանակը, կէս դիշերին երկնքից հրեշտակն'ը ցած եկան. նրանցից մէկը աւետիս տուեց աշխարհքին, իսկ ամենքը միասին ու միաձայն դաշտի հովիւների հետ փա՛ռք տուին Նրան ասելով. «Փ՛առք ի բորձունս Աստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»։ Էն մտւորը, որի մէջ պառկած էր նորածին Յիսուսը, դիշերուայ մթութեան մէջ լուսաւորուած էր երկնային լուսով, որ ցոյց տայ թէ պառկողը ինքը լո՛յսն է, «Լոյս ի լուսո՛յ»-ն է։ Հրեշտակները փառաբանական երգից յետոյ կրկին երկի՛նք բարձրացան, որ ցոյց տան հովիւներին ու աշխարհքին, թէ նորածին Մանուկը երկնքից է իջել։ Մի չտեսնուած ա՛ստղ է երևում արևելքում և երեք երկրի թաղաւորներ՝ ընծաներ բերելով իրանց հետ նորածին Մանկանը, նայում են աստղին և գտնում են ճանապարհը դէպի Բեթլեհէմ։ Թագաւորները երկրպագում են իրանց Թագաւորին։

Նրա քառասունօրեայ տաճար տանուելու օրն էլ մի ուրիշ հրաշք ցոյց է տալիս, որ Նա սովորական մանուկներից չէ։ Երուսաղէմի բնակիչ ծերունի Սիմէոնը դեռ 91 տարեկան էր, որ Աստուծն խնդրեց՝ «Տէ՛ր Աստուած, դու ինձ էնքան կե՛անք տուր, որ ես արժանանամ տեսնելու քո փրկիչ Որդուն»։ Աստուած խօսք տուեց, որ նա չի՛ մեռնի։ Եւ ահա՛, երբ ս. Կոյս Մարիամն ու ս. Յովսէփը քառասունօրեայ Քրիստոսին Բեթլեհէմից տարան Երուսաղէմ քաղաքի տաճարը, գնաց էնտեղ և Սուրբ Հոգուց խրատուած՝ 364 տարեկան դառած Սիմէոն ծերունին և Մանուկ Քրիստոսին իր գիրկն առնելով, ուրախութեան ու հիացման արտասուքն աչքերին, ղողոթուն ձայնով խընդրեց Նրանից, որ բաւակա՛ն Համարի իր ապրելը և արձակի՛ իր կեանքի կապերը, որ խաղաղութեա՛մբ ապրի մի ուրի՛շ կետնքի, յաւիտենական կեանքի մէջ։ Հրաշքի մեծութիւնը մանաւանդ նրանու՛մն էր, որ Նա Սուրբ Հոգով մարգարէացաւ Մանկան մասին և նրա ասած բոլոր խօսքերը կատարուեցան իր ժամանակին։

Էնպէս էլ հիմա, մկրտուելու ժամանակը, երբ Քրիստոս գետի ափումը կանգնած աղօթում էր, յանկարծ երկի՛նքը բացուեցաւ, Սուրբ Հոգին աղաւնու կերպարանքով իջաւ Նրա վրայ։ Ուրեմն, Քրիստոս մկրտուեցաւ ջրո՛վ և Սուրբ Հոգով։ Երկնքի բացուելը և Սուրբ Հոգու իջնելը արդէն վկայում են, որ Մկրտուողը Աստուած է։ Եւ էս երկու վկայութեան համար իբրև կնիք ու հաստատութիւն՝ երկնքից լուսում է Հայր Աստուծ ձայնը, որ ասում էր. «Դա՛ է Իմ սիրելի Որդին, որին ես հաւանել եմ»։

Հազարաւոր մարդի՛կ մկրտուեցան Յովհաննէսից, ո՛չ մէկի վրայ ո՛չ մի նշան չեւեաց։ Բայց, երբ Քրիստո՛ս է մկրտում, մի անգամից

երե՛ք նշան է երևում: Եւ ի՛նչ բանի համար են էդ նշանները: Նրա համար, որ աշխարհքը տեսնի թէ՛ մկրտուողը Աստուած ինքն է, որ մարդու կերպարանք առած՝ եկել է ո՛չ թե ուրիշների պէս ջրով մաքրուելու, այլ ուրիշների՝ համար ջուրը մաքրելու, սրբելու, սրբացնելու: Որ աշխարհքը տեսնի թէ՛ Քրիստոս ո՛չ թէ հրէաների պէս իր մարմինը մաքրում է Յորդանանի ջրերով, այլ քրիստոնեաների՛ս համար սրբացնում է էդ ջրերը, որ մենք էլ Քրիստոսի ամենասուրբ մարմնի սրբբացրած ջրերով մկրտուենք: Վերջապէս, որ աշխարհքը ճանաչի ամենասուրբ Երրորդութիւնը և էն՝ որ Հայրը կամենում է, Որդին գործում է, իսկ Ս. Հոգին կատարելագործում է: Հրէաները մկրտում էին իրանց արած մեղքերը թողնելու համար, մենք մկրտում ենք Ադամ ու Եւայի արած մեղքը մեր վրայից սրբելու, լուանալու՝ համար: Մկրտութեան խորհուրդը մեզ համար էն դու՛ռն է, որով մենք մտնում ենք Քրիստոսին Աստուած և Աստու Որդի հաւատացողների հասարակութեան մէջ: Մկրտուելով և յետոյ սրբալոյս Մեռոնով օծուելով՝ մենք ստանում ենք Սուրբ Հոգու շնորհքը և դառնում ենք քրիստոնեայ, դառնում ենք Քրիստոսի զինուոր և մտնում ենք Նրա դրօշակի տակը:

Երկնքի բացուելը ցոյց է տալիս Քրիստոսի աստուածային իրաւունքները. ցոյց է տալիս, որ միայն Քրիստոսի՝ միջնորդութիւնով մենք կարող ենք երկինք գնալ. որովհետեւ Նրա ձեռքումն է երկնքի բանալին: Ահա՛ ճանապարհը, ահա և բաց անողը: Ո՛վ կը հավատայ, կը մկրտուի Հօր, Որդու և Սուրբ Հոգու անունով և կը գնայ Քրիստոսի բաց արած ճանապարհով՝ նա կ՛ընկնի Նրա և ամենիս Հօր գիրկը, որ բազուկները տարածած սպասում է իր որդեկրանց գալուն: Էն օրից բա՛ց է երկինքը, բա՛ց է ճանապարհը:

Երբ ասում ենք՝ Սուրբ Հոգին աղաւնու կերպարանքով իջաւ, չպէտք է կարծենք թէ՛ Սուրբ Հոգին աղաւնի է, կամ մի՛շտ աղաւնու կերպարանքով է երևում: Ո՛չ, սի՛րելիս: Սուրբ Հոգին ամենասուրբ Երրորդութեան երրորդ անձն է. նա անմարմին է, բայց մեզ երևալու ժամանակը մէ՛կ աղաւնու նմանութիւնով է երևում, մէկ հրեղէն լեզուի ձևով, մէկ լուսաւոր ամպի նմանութիւնով. մի՛ խօսքով ի՛նչ ժամանակ ի՛նչ նմանութիւն որ ինքը հարկաւոր է համարում, էն նմանութիւնովն է երևում: Էս անգամ նա աղաւնու նմանութիւնով է երևում, որովհետեւ, աղաւնին լինելով հեզ, պարզ, անմեղ, ամենքին սրբելի և այլն, դրանով թէ՛ Սուրբ Հոգու և թէ՛ Քրիստոսի յատկութիւնները, նշաններն է ցոյց տալիս: Եւ, ի՛նչպէս աղաւնին ջրհեղեղից յետոյ ձիթենու ճիւղը կտցոււմբ բռնած աւետիս բերեց Նոյին, էնպէս էլ հիմա,

Քրիստոսի մկրտութեան ժամանակը աւետիս է տալիս աշխարհքին, թէ՛ ո՛վ մեղքերի մէջ շաղախուած մարդիկ, յաւիտենական կորստին դատապարտուած մարդիկ, բաց արէք ձեր հոգու աչքերը և լա՛ւ անտէք. ձեզ ձեր մեղքերից ազատող Փրկի՛չն է, որ էս բույէիս մկրտում է մարդկային խոնարհ կերպարանքով:

«Դա՛ է իմ սիրելի Որդին» ձայն է տալիս Հայր Աստուած երկնքից. Դա՛, որին Սուրբ Հոգով ցոյց եմ տալիս ձեզ, է՛ իմ որդին, իմ ծոցածին, ընտնութեանից Որդին, որ աշխարհքի ստեղծուելուց առաջ ինձ հետ էր, իմ ծոցումը, և Հէնց ինքն է աշխարհքի ու ձեզ ամենիդ ստեղծողը: Ասում եմ «Դա՛», որ իմանաք, թէ ուրիշ ոչ ոք չէ իմ Որդին. այլ միայն Դա՛, որովհետեւ, թէպէտ հոգևոր որդեգրական որդիք շատ օւնեմ, բայց իմ ծոցածին Որդիս Դա՛ է միայն:

«Դա՛ է իմ սիրելի Որդին»: Ադամից սկսած մինչև Աբրահամը, Աբրահամից մինչև Մովսէս, և Մովսէսից մինչև Քրիստոս էլած բոլոր մտադիկ աչքները դցել էին Որդու՝ ճանապարհին. ականջները սրել էին զէպի՛ երկինք, էդ ձայնին էին սպասում հազարաւոր տարիներ: Եւ ահա՛ Որդին՝ Յորդանանի ջրերում, ահա՛ ձայնը երկնքից:

Բայց ի՛նչ է ուզում ասել ձեզ էդ ձայնը: Նա մեզ ասում է. «Էն օրից, երբ դուք ինձնից հեռացաք, երբ ես երեսս շուռ տուի ձեզնից, դուք ընկաք մի թանձր խաւարի մէջ. դուք, ինչքան էլ ուզէք ձեր խելքով, ձեր ուժով չէ՛ք կարող դուրս գալ էդ խաւարից: Ահա ձեզ լոյս, որ ամէն լոյսի աղբիւրն է, որ լոյսի ու լուսաւորների ստեղծողն է: Սա՛ ձեզ կը հանի խաւարից դէպի լոյսը, — Դա՛ է իմ սիրելի Որդին: Ազամ ու Եւային իմ տուած թեթեւ պատուիրանքը չկատարելու համար՝ դուք ձեր որդեգրանցով, ազգուտակով, մեծով փոքրով ընկաք ծանր մեղքերի տակ. մեղքի ու չարութեան գերի դառաք. ո՛վ կարող է փրկել ձեզ. ահա ձեզ Փրկող. Դա՛ կը լուսնայ ձեր մեղքերը, Դա կ'արձակի ձեր կապանքները. Դա՛ է իմ սիրելի Որդին: Անհովիւ մնացած ուղիղ ճանապարհից մոլորուելի, սար ու ձոր էք ընկել. անձնադիր հովիւ է Հարկաւոր ձեզ. ահա՛ ձեզ քա՛ջ հովիւ. Դա՛ է իմ սիրելի Որդին: Տաշեղի կտորի պէս տարւում էք կեանքի ծովի մէջ, քաջ ու բարի նաւապետ է Հարկաւոր ձեզ: Ահա՛ ձեզ ամենաբարի նաւապետ. — Դա՛ է իմ սիրելի Որդին:

Ես Դրան ուզարկում եմ ձեզ մօտ: Դա, ինչպէս յանձնել եմ Իրան, կը կատարի իմ բոլոր խորհուրդները ձեր փրկութեան համար: Դա կը տաքացնի ձեր սառած սրտերը, Դա՛ կը զարթեցնի ձեր թմբած հոգիները, և կ'առաջնորդի ձեզ դէպի երկինք, ուրեմն, ընդունեցե՛ք Դրան ձեր բոլոր հոգով ու սրտով, անձնատուր եղէք Դրան, ինչպէս

որ Դա եկել է ձեզ անձնատուր և անձնագոհ լինելու: Փաթաթուցէ՛ք Դրա վրայ, ինչպէս յոյսի հաստատուն խարսխի վրայ, Դա՛ է ձեզ ձեր կեանքի արէկոծեալ ծովից խողաղ նաւահանգիստը հանողը:

Գնացէ՛ք Դրա հետ ամէն տեղ, ուր որ կը տանի Դա ձեզ. կատարեցէ՛ք, ի՞նչ որ կը պատուիրի ձեզ: Կ'ասի. Սիրե՛ցէք ձեր թշնամիներին. — Սիրեցեք: Կ'ասի. Վե՛ր առէք խաչը. — Վե՛ր առէք: Կը պատուիրի ձեզ, որ էդ խաչի վրայ խաչէք ձեր մարմինը՝ ձեր բոլոր կրքերով. Խաչե՛ցէք: Դա՛ է իմ սիրելի Որդին, Դրա՛ն լսեցէք: Թէ Դրան լսէք, թէ Ինձ, մի և նոյն է:»

Եթե մենք էլ ուզում ենք լսել Նրան, պէտք է կատարենք Նրա պատւիրանները: Ծանր բեռներ է՛ն՝ դնում մեր մէջքին. դժուար լուծ է՛ն՝ դնում մեր ուսին: Նրա լուծը քաղցր է, Նրա բեռը թեթև է: Մենք էն ժամանակը իմացած կը լինենք Հօր արած լաուլթիւնները, երբ որ կը լսենք Նրա Որդուն:

Մեր տէր Յիսուս Քրիստոսի մկրտուելուց յետոյ Յորդանանը մի սրբազան գետ դառաւ բոլոր էսօրուայ 400 միլիոն քրիստոնեաների համար: Երբ բարեպաշտ քրիստոնեաները ուխտ են դնում սուրբ երկիրը, այսինքն՝ էն տեղերը, որտեղ մի ժամանակ ապրել է Յիսուս Քրիստոս, որտեղ Նրա ոտքը դիպել է, որտեղ Նրա ձայնը լսուի է, որտեղի օդը Նա շնչել է, նրանք հողևոր ուրախութեան զգացմունքով մտնում խորասուզում են Նրա ջրերի մէջ, որ սրբագործուած են Աստուածամարդ Քրիստոսի ամենասուրբ մարմնի շփուելուցը:

ՏԵՂ ԶՐՕՐՀՆԵՆՅ

Այսօր ձայնն հայրական, յերկնից իջեալ հաճոյական, սիրեցելոյ Որդւոյ վկայ. ա՛յ յո՛րդորէ, գե՛տ յորդորէ, գե՛տ Յորդանան: Յորդորական ձայնիւ երգէր մեծ Կարապետն Յովհաննէս:

Այսօր երկիրս երկինք եղեն, երևելով Աստուածորդւոյն, սիրով եկեալ ի մկրտիլ. ա՛յ յորդորէ...

Այսօր վերին դասք հրեշտակաց, ուրախացան ընդ սուրբ դալուստ Աստուածորդւոյն ի Յորդանան. ա՛յ յորդորէ...

Այսօր եկեալ Աստուածորդին ի Յորդանան խոնարհութեամբ, ջրով մկրտիլ ի Յօհաննէ, ա՛յ յորդորէ...

Այսօր Մկրտիչն Յօհաննէս ի մկրտիլն հրաժարէր, թէ՛ ինձ պարտ է ի քէն մկրտրիլ, ա՛յ յորդորէ...

Այսօր գոչէր քաղցր ձայնիւ Աստուածորդին Կարապետին, պարտ էր զօրէնսն կատարել, ա՛յ յորդորէ...

Այսօր Յօհաննէսն դողալով, ձեռօքն զՏէրն մկրտէր ի մէծ յորձանսն Յորդանանու. այ յորդորէ.

Այսօր բացեալ փակեալ երկինքն, զոր յանցանօք փակեաց Ադամ, և Հայր Որդի զնա կարդալով, ա՛յ յորդորէ...

ԳՐԻԳՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ.

Ի ՄԵՏՐՈՒԹԻՒՆ ՏԵԼՈՒՆ

Ո՛վ զարմանալի խորհուրդ այս մեծ յայտնեալ. արարիչն Աստուած ի Յորդանան եկեալ:

Կամէր մկրտիլ ի ծառայէն իւրմէ. չառնոյր Կարապետն զմկրտիլն ի յանձն:

Յորդանան լուեալ՝ փախստական դառնայր. վտակ առ վտակ պատգամաւոր լինէր:

Գե՛տ, մի զարհուրիր, քո արարիչն եմ ես. եկեալ մկրտիմ և լաւանամ զմեզս:

Յիսուս յառաջեաց Աստուածութեամբն ի ջուրն՝ հանդերձ Յօհաննու Յիսուս ի գեան եմուտ:

Երկինք պատառեալ, ձայն ի յերկնից իջեալ. ձայն Հօր ի բարձանց՝ Որդւոյն իւր վկայեալ:

Դա՛ է իմ որդի, ընդ որ հաճեցայ, ասէր, Դժձ՝ լուարուք, որդի՛ք մարդկան՝ ձայնէր:

Սուրբ Հոգին իջեալ աղանակերպ տեսլեամբ, յայտնեալ ցուցանէր Հօր փառակից զՈրդին:

Արդ՝ օրհնեալ է Հայր և համազոյ Որդին, Հոգւոյն ճշմարտի փառք յաւիտեանս. ամէն:

ԳԻՒԳՈՒ ԿՔՈՂԻԿՈՒ

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 06024 9086

